

ХАРЧЕНКО Анжела Станіславівна,
*доцент кафедри психології Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка,
кандидат психологічних наук, доцент*

КОМПЛЕТУВАННЯ КЛАСІВ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [1] одним із пріоритетних завдань визначає створення умов для диференціації навчання учнів у загальній середній школі, посилення їхньої професійної орієнтації та допрофільної підготовки, забезпечення профільного навчання й індивідуальної освітньої траєкторії розвитку. Тому актуальними залишається питання, що просвічені психологічним аспектам профільної диференціації навчання. Так, досліджуються психологічні особливості розвитку самооцінки старшокласників в умовах профільної диференціації навчання (Ю.В. Котенко), креативні стратегії розв'язання математичних задач старшокласниками, що навчаються за профілями різної предметної спрямованості (Т.А. Вакуліна, О.М. Краснорядцева, Е.А. Щеглова), мотивація навчання старшокласників різного профілю навчання (І.Г. Антипова, Н.В. Мухортова), професійне самовизначення школярів в умовах профільного навчання (О.В. Пушкіна), індивідуальні відмінності учнів загальноосвітньої школи при комплектуванні профільних класів (В.І. Доротюк), питання відбору учнів до профільних класів (Г.В. Резапкіна).

Під час розробки критеріальної моделі профільної диференціації навчання ми керувались такими методологічними засадами: особистісно-діяльнісним підходом до визначення системи критеріїв; результатами наукових досліджень цієї проблеми, описаними в психолого-педагогічній літературі; практичністю критеріальної моделі, яка повинна включати істотні властивості учнів, складатися з мінімуму їх індивідуально-психологічних особливостей і бути доступною та зрозумілою не лише шкільним психологам, а й учителям, батькам і самим дітям.

Спираючись на праці С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтєва, Г.С. Костюка та інших психологів і виходячи з багатовимірної

концепції розвитку особистості, запропонованої В.Ф. Моргуном [3], та його системою інтедифії освіти [2] ми скористались такими інваріантами структури особистості, як змістовна спрямованість її діяльності (з'ясування профілю навчання), індивідуально-психологічні особливості (спеціальні здібності), потребово-вольові переживання (інтерес учня до певного навчального предмета) і соціометричні взаємовибори учнів (коло тих однокласників, з якими хотіли б навчатись діти).

Більшість дослідників психолого-педагогічних критеріїв диференціювання учнів під час комплектування класів з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів переважного значення надають спеціальним здібностям (В.І. Доротюк, І.В. Дубровіна, Є.І. Ігнат'єв, Г.С. Костюк, Н.С. Лейтес, О.О. Мелік-Пашаєв, З.М. Новлянська та інші). Вони стверджують, що у молодшому шкільному віці можна виявити учнів, здібних до тієї чи іншої галузі знань, тобто до тих чи інших навчальних предметів. Тому першим базовим критерієм диференціювання учнів доцільно вважати спеціальні здібності.

Під час комплектації класів дослідники вважають за необхідне враховувати інтерес до профільного навчального предмета (другий критерій диференціювання учнів). Доведено, що в переважній більшості молодших школярів є свої улюблені предмети і майже всі вони вміють мотивувати, чому даний предмет їм особливо подобається (І.В. Дубровіна та інші).

У перехідний період від молодшого шкільного віку до підліткового відбувається різкий перелом, пов'язаний із загостренням потреби у спілкуванні з однолітками, з активним пошуком близького товариша (Л.І. Божович, Т.В. Драгунова, О.К. Дусавицький, В.А. Семиченко, Д.Й. Фельдштейн, Д.Б. Ельконін та інші). Учені відмічають, що діяльність спілкування існує як у вигляді вчинків підлітків у ставленні одне до одного, так і у формі роздумів про вчинки товариша і відносини з ним. Тому для профілювання третім критерієм можуть бути соціометричні взаємовибори молодших школярів.

У нашому дослідженні було сформовано п'ять умовних експериментальних груп за такими критеріями: 1) "спеціальними здібностями" (у молодших школярів виражені здібності до навчального предмета); 2) "інтересом до профільного навчального предмета" (учні мають інтерес до предмета, який вивчатимуть поглиблено); 3) "соціометричними взаємовиборами" (у молодших школярів наявні взаємні дружні відносини); 4) системою критеріїв

(в учнів виражені здібності та інтерес до предмета, а також соціометричні взаємовибори); 5) в учнів відсутні названі критерії [4].

У результаті дослідження було виявлено, що за показниками спеціальних здібностей (42,2 %), інтересу до профільного предмета (45,3 %), навчальних досягнень з нього (75,8 %), настрою (16,9 %) і відносин (49,3 %) найменш ефективним був відбір учнів за відсутністю критеріїв диференціювання.

У порядку збільшення значущості окремі критерії диференціювання молодших школярів розташувались таким чином: “соціометричні взаємовибори” (показники спеціальних здібностей (42,5 %), інтересу до профільного навчального предмета (51,1 %), навчальних досягнень з нього (77,0 %), настрою (20 %), відносин (65,0 %)); “спеціальні здібності” (показники спеціальних здібностей (61,5 %), інтересу до профільного навчального предмета (59,7 %), навчальних досягнень з нього (85,6 %), настрою (16,6 %), відносин (61,3 %)); “інтерес до профільного навчального предмета” (показники спеціальних здібностей (47,9 %), інтересу до профільного навчального предмета (76,5 %), навчальних досягнень з нього (82,2 %), настрою (24,9 %), відносин (73,8 %)).

Найбільш ефективною для відбору молодших школярів до 5-х класів з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів виявилась система критеріїв: “спеціальні здібності”, “інтерес до профільного навчального предмета”, “соціометричні взаємовибори” (показники спеціальних здібностей (77,3 %), інтересу до профільного навчального предмета (79,2 %), навчальних досягнень з нього (96,4 %), настрою (32,7 %) і відносин (81,8 %)). Врахування системи критеріїв під час комплектування 5-х класів сприяє підтримці на високому рівні спеціальних здібностей, інтересу до навчального предмета й досягнень з нього, поліпшенню настрою та встановленню відносин співпраці з однокласниками.

Отже, комплектування 5-х класів з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів має проводитися із врахуванням системи критеріїв диференціювання молодших школярів (“спеціальні здібності”, “інтерес до профільного навчального предмета”, “соціометричні взаємовибори”).

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребує питання розробки на основі концепції багатовимірного розвитку особистості критеріальної моделі профільної диференціації навчання старшокласників та перевірка її ефективності.

Література

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf
2. Моргун В.Ф. Концепція багатовимірного розвитку особистості та її застосування / В.Ф. Моргун // Філософська і соціологічна думка. Респ. науково-теоретичний часопис. – К., 1992. – № 2. – С. 27-40.
3. Моргун В.Ф. Інтедифія освіти: Психолого-педагогічні основи інтеграції та диференціації (інтедифії) навчання. Курс лекцій / В.Ф.Моргун. – Полтава: Наукова зміна, 1996. – 78 с.
4. Харченко А.С. Психолого-педагогічні критерії диференціації навчання молодших школярів: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / А.С. Харченко. – К., 2000. – 19 с.